

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
THAILAND

PKP
PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

OJS
OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Risk Management Models based on Buddhist Principles

รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม

Author & Corresponding Author*

1. พระสมยศ ทนตมโน

Phra Somyos Thantamano

2. พระศุภวัฒน์ สุขวาทมโน*

Phra Supawat Sukkhawattano*

Affiliation:

1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: somyoskhanmani@gmail.com

2. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: supawat.ket@mbu.ac.th

Article history:

Received: 22/10/2025 Revised: 15/12/2025

Accepted: 26/12/2025 Available online: 29/01/2026

How to Cite:

Thantamano, P.S. & Sukkhawattano, P.S. (2026). Risk Management Models based on Buddhist Principles. *Buddho*, 5(1), 1-15.

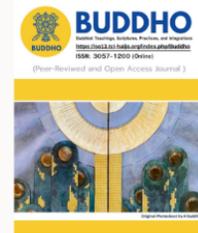

BUDDHO

Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

Academic Review Articles

Risk Management Models based on Buddhist Principles

รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม

Phra Somyos Thantamano and Phra Supawat Sukkhawattano*

Abstract

This paper explores risk management models grounded in Buddhist principles. Risk management is essential for sustainable decision-making in both individual and organizational contexts. From a Buddhist perspective, risk is not merely potential loss but is conceptually linked to dukkha (suffering) and the path to its cessation as taught in the Four Noble Truths and supported by other canonical principles such as yoniso manasikāra (systematic attention). This study develops a risk management framework incorporating: (1) risk recognition; (2) risk analysis and assessment; (3) response planning; and (4) monitoring and adjustment. By integrating Buddhist ethical and cognitive guidelines, the proposed framework fosters conscientious, reflective, and morally grounded decision-making. Findings indicate that Buddhist teachings provide effective guidelines for reducing undesirable outcomes and enhancing sustainable practices in risk management. The study argues that Buddhist thought can enrich contemporary risk management with ethical and mindful perspectives, improving resilience and adaptive capacities.

Keywords: Risk Management Model, Buddhist Principles

บทคัดย่อ

การบริหารความเสี่ยงเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความยั่งยืนและการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพทั้งในระดับปัจเจกและองค์กร ในบริบทพุทธธรรม ความเสี่ยงมิได้หมายถึงเพียง “สิ่งที่อาจเกิดความสูญเสีย” เท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับ ทุกข์ (dukkha) และวิธีการดำรงชีวิตให้พ้นทุกข์ตามพุทธธรรมอันเป็นหลักในการตระหนักรู้เหตุและผลของธรรมชาติอันแท้จริง งานวิจัยนี้นำเสนอรูปแบบการบริหารความเสี่ยงโดยอาศัยการตีความหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก ได้แก่ อริยสัจ 4 (ทุกข์-สมุทัย-นิโรธ-มรรค) และหลักการประกอบการตัดสินใจเชิงพุทธ เช่น โยนิโสมนสิการ ซึ่งสามารถบูรณาการในกระบวนการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ได้อย่างมีระบบและยั่งยืน โดยเสนอรูปแบบที่ประกอบด้วย 1) การตระหนักรู้ความเสี่ยง 2) การวิเคราะห์และประเมิน 3) การบริหารเลือกมาตรการตอบสนอง และ 4) การเฝ้าติดตามและปรับตัวตามหลักพุทธธรรมเพื่อลดความทุกข์ของทั้งบุคคลและองค์กร ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดพุทธธรรมสามารถส่งเสริมการบริหารความเสี่ยงให้มีความยั่งยืนและส่งเสริมศีลธรรมในการตัดสินใจของผู้บริหาร โดยเน้นการมีสติ ปัญญา และความไม่ประมาทอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารความเสี่ยง, หลักพุทธธรรม

บทนำ

การบริหารความเสี่ยง (Risk Management) ในบริบทสมัยใหม่ถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการเชิงระบบที่มุ่งระบุ วิเคราะห์ ประเมิน และตอบสนองต่อความไม่แน่นอนซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยมีเป้าหมายเพื่อลดผลกระทบเชิงลบและเพิ่มโอกาสเชิงบวกในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (International Organization for Standardization [ISO], 2018) แนวคิดดังกล่าวได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในบริบทของการบริหารองค์กร ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และสถาบันการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและไม่แน่นอน ในมิติของพระพุทธศาสนา ความเสี่ยงสามารถตีความในเชิงธรรมะว่าเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะทุกข์ (dukkha) ซึ่งเกิดจากความไม่เที่ยง (anicca) และความเป็นเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง แนวคิดนี้สะท้อนความจริงของชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนและความเปลี่ยนแปลงได้ (พระไตรปิฎก, 2539) หลักธรรมสำคัญอย่าง อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ทำหน้าที่เป็นกรอบการอธิบายปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ กำหนดเป้าหมายในการแก้ไข และเสนอแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นโครงสร้างเชิงแนวคิดในการบริหารความเสี่ยงทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ หลัก โยนิโสมนสิการ ซึ่งหมายถึงการพิจารณาโดยแยกคายตามเหตุและผล เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีสติ และไม่ประมาท อันเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารความ

เสียงที่มีคุณภาพในบริบทการบริหารจัดการสมัยใหม่ (พระไตรปิฎก, 2539) งานวิชาการในฐานะข้อมูล TCI ยิ่งชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการสามารถช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความยั่งยืนในการดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ (สุพัตรา, 2562; พระครูปฐมภวนาจารย์ & กมลาค ภูวนาธิพงศ์, 2563)

ด้วยเหตุนี้ บทความฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอ รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม ที่เชื่อมโยงระหว่างกรอบแนวคิดการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจที่มี สติ ปัญญา และความรับผิดชอบต่อสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและสังคมอย่างยั่งยืนในบริบทโลกยุค ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม

แนวคิดการบริหารความเสี่ยงในบริบทสมัยใหม่

แนวคิดการบริหารความเสี่ยงในศาสตร์การจัดการร่วมสมัยมีพัฒนาการอย่างมีนัยสำคัญ จากกรอบความคิดดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการควบคุมความสูญเสียและการลดผลกระทบเชิงลบในลักษณะเชิงกลไก (control-oriented approach) ไปสู่กรอบการบริหารความเสี่ยงเชิงระบบที่เน้นความเป็นองค์รวมและความต่อเนื่องของการดำเนินงานในทุกระดับขององค์กร (holistic and integrated approach) การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการขยายบทบาทของการบริหารความเสี่ยง จากเครื่องมือเชิงปฏิบัติการไปสู่กลไกเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงกับการกำหนดทิศทางและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว (Hopkin, 2018)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงแบบดั้งเดิม ซึ่งมักมองความเสี่ยงในฐานะ “ภัยคุกคาม” ที่ต้องหลีกเลี่ยงหรือควบคุม แนวคิดตามมาตรฐาน ISO 31000 ได้เสนอกรอบการมองความเสี่ยงในฐานะ “ความไม่แน่นอนที่มีทั้งด้านลบและด้านบวก” อันสามารถแปรเปลี่ยนเป็นโอกาสในการสร้างคุณค่าเชิงกลยุทธ์ได้ (ISO, 2018) มุมมองนี้สอดคล้องกับงานของ Hopkin (2018) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ มิได้จำกัดอยู่เพียงการป้องกันความเสียหาย หากแต่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร

ในเชิงโครงสร้าง แม้กระบวนการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่จะยังคงประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ได้แก่ การระบุความเสี่ยง การวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง การกำหนดมาตรการตอบสนอง และการติดตามทบทวน แต่ความแตกต่างที่สำคัญจากแนวคิดเดิมอยู่ที่ลักษณะของการบูรณาการกระบวนการเหล่านี้เข้ากับระบบบริหารจัดการองค์กรโดยรวม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงการประเมินความเสี่ยงกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การกำกับดูแล

กิจการ และหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ISO, 2018) ซึ่งสะท้อนการยับยั้งจากการบริหารความเสี่ยงเชิงเทคนิคไปสู่การบริหารความเสี่ยงเชิงคุณค่า (value-based risk management)

ในมิติทางแนวคิด งานของ Aven (2015) เสนอว่า การบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ควรตั้งอยู่บนฐานของการตัดสินใจเชิงประจักษ์และกรอบความคิดเชิงระบบ โดยมององค์กรเป็นองค์รวมที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน เมื่อเปรียบเทียบกับกรวิเคราะห์ความเสี่ยงแบบแยกส่วน (fragmented analysis) แนวคิดเชิงระบบช่วยให้การประเมินความเสี่ยงสามารถครอบคลุมผลกระทบในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจริยธรรม รวมถึงผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาวได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เมื่อเชื่อมโยงกรอบแนวคิดดังกล่าวกับหลักพุทธธรรม พบว่าหลักโยนิโสมนสิการมีความสอดคล้องเชิงแนวคิดกับการคิดเชิงเหตุปัจจัยและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเสี่ยงในบริบทสมัยใหม่อย่างมีนัยสำคัญ โยนิโสมนสิการเน้นการพิจารณาอย่างแยกคายตามความเป็นจริงของเหตุและผล ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบเชิงจริยธรรมและเชิงปัญญาที่ช่วยเสริมคุณภาพของการตัดสินใจด้านการบริหารความเสี่ยง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนและไม่แน่นอนสูง (พระไตรปิฎก, 2539) เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงที่เน้นเพียงการคำนวณความน่าจะเป็นและผลกระทบเชิงปริมาณ การบูรณาการหลักโยนิโสมนสิการช่วยขยายขอบเขตการตัดสินใจไปสู่การคำนึงถึงผลลัพธ์เชิงคุณค่าและจริยธรรมในระยะยาว

ในบริบทขององค์กรภาครัฐและสถาบันการศึกษา งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า ข้อจำกัดสำคัญของการบริหารความเสี่ยงมีได้อยู่ที่การขาดกรอบมาตรฐานหรือเครื่องมือเชิงเทคนิค หากแต่อยู่ที่วัฒนธรรมองค์กรและจริยธรรมในการดำเนินงาน โดยเฉพาะประเด็นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของบุคลากร (พระครูปฐมภวนาจารย์ & กมลาค ภูวนาธิพงศ์, 2563) เมื่อเปรียบเทียบองค์กรที่ให้ความสำคัญกับเพียงการปฏิบัติตามระเบียบ กับองค์กรที่บูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารความเสี่ยง พบว่าแนวทางหลังมีแนวโน้มสร้างผลลัพธ์เชิงปฏิบัติที่ยั่งยืนกว่า

การบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น หลักสติและโยนิโสมนสิการ เข้ากับกระบวนการบริหารความเสี่ยง จึงมิได้เป็นเพียงการเสริมมิติทางจริยธรรม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพของกระบวนการตัดสินใจในเชิงการจัดการ หลักสติช่วยลดอคติและการตัดสินใจภายใต้แรงกดดัน ขณะที่โยนิโสมนสิการสนับสนุนการคิดเชิงวิเคราะห์และการพิจารณาทางเลือกอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ และแนวคิดประโยชน์เพื่อส่วนรวม (bahujana hitāya) ในพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎก, 2539)

ในเชิงยุทธศาสตร์ การบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่จึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการประเมินความไม่แน่นอนเข้ากับการวางแผนระยะยาวขององค์กร การบูรณาการความเสี่ยงเข้ากับกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและเตรียมความพร้อมต่อความเสี่ยงในมิติเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น (Aven, 2015)

โดยสรุป แนวคิดการบริหารความเสี่ยงในบริบทสมัยใหม่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการมองความเสี่ยงในเชิงควบคุมไปสู่การมองความเสี่ยงในฐานะกลไกการเรียนรู้และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน การบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะโยนิโสมนสิการและหลักสติ เข้ากับกรอบการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ ช่วยยกระดับกระบวนการตัดสินใจให้มีทั้งคุณภาพเชิงการจัดการและคุณค่าเชิงจริยธรรม อันนำไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพองค์กร ความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทโลกปัจจุบัน

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยง

การบริหารความเสี่ยงในบริบทสมัยใหม่ไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการเชิงเทคนิคที่มุ่งเน้นการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เชิงปริมาณ หรือการกำหนดมาตรการควบคุมตามมาตรฐานสากลเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งมีรากฐานอยู่บนระบบคุณค่า จริยธรรม และวิถีคิดต่อความไม่แน่นอนของชีวิตและการดำเนินงาน ในมิติของพระพุทธศาสนา ความไม่แน่นอนและความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งถูกอธิบายผ่านหลักธรรมว่าด้วยไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ซึ่งสะท้อนความจริงพื้นฐานของโลกและชีวิต การตระหนักรู้ในความจริงดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนากรอบความคิดของผู้บริหารและบุคลากรให้มีความรอบคอบ ไม่ประมาท และตัดสินใจอย่างมีสติในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงสูง (พระไตรปิฎก, 2539)

ในเชิงแนวคิด การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารความเสี่ยงช่วยขยายขอบเขตของการจัดการจากมิติของประสิทธิภาพและผลลัพธ์เชิงปริมาณไปสู่มิติของคุณค่าและความหมายเชิงจริยธรรม การตัดสินใจจึงมิได้มุ่งเพียงการลดต้นทุนหรือเพิ่มผลตอบแทน หากแต่คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคล องค์กร และสังคมในระยะยาว อันสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อสังคมในโลกยุคปัจจุบัน

อริยสัจ 4 กับการวิเคราะห์ความเสี่ยง

อริยสัจ 4 ประกอบด้วย (1) ทุกข์ (dukkha) (2) สมุทัย (samudaya) (3) นิโรธ (nirodha) และ (4) มรรค (maggā) ซึ่งถือเป็นแก่นของพระพุทธธรรมในการอธิบายความเป็นจริงของชีวิตและหนทางสู่การดับทุกข์ หลักธรรมดังกล่าวสามารถประยุกต์เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงระบบในกระบวนการบริหารความเสี่ยงได้อย่างมี

นัยสำคัญ โดยเฉพาะในมิติของการทำความเข้าใจปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลและการกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเป็นขั้นตอน (พระไตรปิฎก, 2539) ในกระบวนการบริหารความเสี่ยง ตามหลักอริยสัจ 4 มีดังนี้

“ทุกข์” สามารถเปรียบได้กับสภาพปัญหา หรือเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร เช่น ความล้มเหลวของโครงการ การขาดแคลนทรัพยากร หรือความเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงขององค์กร การระบุทุกข์ในบริบทนี้จึงสอดคล้องกับขั้นตอนการระบุความเสี่ยง (risk identification) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการบริหารความเสี่ยงเชิงระบบ

“สมุทัย” หมายถึงการวิเคราะห์สาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ความเสี่ยงเกิดขึ้น ในทางการจัดการสามารถเทียบได้กับการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร เช่น โครงสร้างการบริหาร กระบวนการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม หรือข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบาย การทำความเข้าใจสมุทัยในเชิงลึกช่วยให้ผู้บริหารสามารถระบุจุดอ่อนและจุดเสี่ยงของระบบได้อย่างชัดเจน และหลีกเลี่ยงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุโดยไม่แตะต้องรากเหง้าของปัญหา

“นิโรธ” ในบริบทของการบริหารความเสี่ยงหมายถึงการกำหนดเป้าหมายในการลดหรือขจัดผลกระทบของความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ (risk appetite) และเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กร การตั้งเป้าหมายเชิงนิโรธช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจน ไม่หลงไปกับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยขาดวิสัยทัศน์ในระยะยาว

“มรรค” คือการกำหนดแนวทางหรือมาตรการในการจัดการความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยง การลด การถ่ายโอน หรือการยอมรับความเสี่ยงภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม ในมิติของพุทธธรรม มรรคมิได้เป็นเพียงวิธีการเชิงเทคนิค หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมของผู้ปฏิบัติให้สามารถดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างถูกต้องเหมาะสม

การประยุกต์อริยสัจ 4 เป็นกรอบการวิเคราะห์ความเสี่ยงช่วยให้กระบวนการตัดสินใจมีได้มุ่งเพียงผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพและความคุ้มค่า หากแต่คำนึงถึงผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมในมิติทางจริยธรรมและคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในบริบทการบริหารองค์กรสมัยใหม่

โยนิโสมนสิการกับการตัดสินใจเชิงรอบคอบ

โยนิโสมนสิการ หมายถึงการพิจารณาโดยแยกคายและเป็นระบบตามเหตุและผล เป็นกระบวนการทางปัญญาที่เน้นการใคร่ครวญสถานการณ์อย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจ ในบริบทของการบริหารความเสี่ยง หลักโยนิโสมนสิการสามารถเทียบได้กับการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ และการประเมินทางเลือกอย่างเป็นระบบ เพื่อหลีกเลี่ยงการตัดสินใจที่เกิดจากอารมณ์ ความเร่งรีบ หรืออคติส่วนบุคคล (พระไตรปิฎก, 2539)

กระบวนการตัดสินใจเชิงรอบคอบในระบบบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่มักอาศัยเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์ (scenario analysis) การประเมินความเสี่ยงเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หรือการใช้แบบจำลองการคาดการณ์ผลลัพธ์ แนวทางเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกับโยนิโสมนสิการ คือการทำให้ผู้ตัดสินใจมองเห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างการกระทำและผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ การส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงโยนิโสมนสิการในผู้บริหารและบุคลากรสามารถช่วยลดความผิดพลาดเชิงนโยบาย เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ และเสริมสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ (สุพัตรา, 2562) การฝึกฝนการคิดอย่างเป็นระบบและการใคร่ครวญผลกระทบในระยะยาวยังช่วยให้บุคลากรมีความตระหนักต่อความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารความเสี่ยงในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในมิติของวัฒนธรรมองค์กร การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้สามารถช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล บุคลากรจะไม่มองความเสี่ยงเป็นเพียงภัยคุกคามที่ต้องหลีกเลี่ยง หากแต่มองเป็นโอกาสในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้และการพัฒนาองค์กรในระยะยาว

หลักไตรสิกขากับการควบคุมความเสี่ยง

หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ถือเป็นกรอบการพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งมิติของพฤติกรรม จิตใจ และความรู้ความเข้าใจ เมื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารความเสี่ยง หลักไตรสิกขาสสามารถทำหน้าที่เป็นระบบควบคุมภายในเชิงจริยธรรมที่ช่วยลดความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมและเสริมสร้างความยั่งยืนขององค์กร

ศีล ทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมและกติกาในการดำเนินงานของบุคลากรและผู้บริหาร เปรียบได้กับนโยบาย ระเบียบ และจรรยาบรรณขององค์กรที่กำหนดขอบเขตของพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม การมีกรอบศีลธรรมที่ชัดเจนช่วยลดความเสี่ยงด้านการทุจริต การใช้อำนาจในทางที่ผิด และความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ซึ่งเป็นความเสี่ยงเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

สมาธิ ในบริบทของการบริหารความเสี่ยงหมายถึงการเสริมสร้างความมีสติ ความตั้งมั่น และความไม่ประมาทในการทำงาน บุคลากรที่มีสมาธิและสติจะสามารถรับรู้สัญญาณเตือนของความเสี่ยงได้อย่างรวดเร็ว และตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ลดโอกาสของความผิดพลาดที่เกิดจากความเร่งรีบหรือความประมาท

ปัญญา ทำหน้าที่สนับสนุนการตัดสินใจเชิงวิเคราะห์และการมองภาพรวมอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้บริหารสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และประเมินผลกระทบในมิติที่หลากหลาย การมีปัญญาในที่นี้มิได้

หมายถึงความรู้เชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว หากแต่รวมถึงความเข้าใจในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร

การบูรณาการหลักไตรสิกขาในกระบวนการบริหารความเสี่ยงช่วยลดความเสี่ยงเชิงพฤติกรรม เช่น การตัดสินใจโดยขาดข้อมูลที่เพียงพอ การละเลยต่อผลกระทบทางสังคม หรือการกระทำที่ขัดต่อจริยธรรม งานวิจัยทางพุทธศาสตร์และการจัดการชี้ให้เห็นว่า องค์กรที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและปัญญาของบุคลากรมีแนวโน้มที่จะมีระบบบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากกว่าองค์กรที่มุ่งเน้นเพียงเครื่องมือและมาตรการเชิงเทคนิค (พระมหาธีรศักดิ์, 2561) กล่าวโดยสรุป หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็น อริยสัจ 4 โยนิโสมนสิการ หรือไตรสิกขา ล้วนทำหน้าที่เป็นกรอบเชิงจริยธรรมและเชิงปัญญาที่ช่วยยกระดับกระบวนการตัดสินใจจากมิติของประสิทธิภาพและความคุ้มค่าไปสู่มิติของคุณค่าและความรับผิดชอบต่อสังคม การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เข้ากับระบบบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่จึงมีศักยภาพในการสร้างสมดุลระหว่างความสำเร็จขององค์กรกับความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และสังคมในระยะยาว

รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม

การบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางเชิงบูรณาการที่มุ่งผสานกระบวนการจัดการสมัยใหม่เข้ากับกรอบคุณค่าและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบการตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กรให้มีทั้งประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความยั่งยืนในระยะยาว แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานสำคัญว่า ความเสี่ยงมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เชิงเทคนิคหรือเชิงสถิติ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งมีรากฐานอยู่ในโครงสร้างความคิด คุณค่า และสภาวะทางจิตใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (พระไตรปิฎก, 2539) ในเชิงโครงสร้าง รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมสามารถอธิบายได้ในลักษณะของกระบวนการเชิงระบบที่ประกอบด้วย 4 ระยะเวลาสำคัญ ได้แก่ (1) การตระหนักรู้และการระบุความเสี่ยงเชิงคุณค่า (2) การวิเคราะห์เหตุปัจจัยและผลกระทบเชิงจริยธรรม (3) การกำหนดแนวทางจัดการและควบคุมความเสี่ยงเชิงบูรณาการ และ (4) การติดตาม ประเมินผล และพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยแต่ละระยะได้รับการสนับสนุนจากหลักพุทธธรรมที่แตกต่างกันแต่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว

การตระหนักรู้และการระบุความเสี่ยงเชิงคุณค่า

ระยะเริ่มต้นของรูปแบบนี้เน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ (awareness) ของผู้บริหารและบุคลากรต่อความไม่แน่นอนและผลกระทบของการดำเนินงานในมิติต่าง ๆ ไม่เพียงแต่ในด้านการเงินหรือประสิทธิภาพเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่รวมถึงมิติทางสังคม จริยธรรม และคุณค่าของมนุษย์ หลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญในระยะนี้คือ สติ (sati) และ โยนิโสมนสิการ ซึ่งช่วยให้บุคลากรสามารถมองเห็นสัญญาณของความเสี่ยงที่อาจถูกมองข้ามในระบบ

การจัดการแบบเดิม การฝึกสติในบริบทองค์กรช่วยให้บุคลากรมีความตื่นรู้ต่อพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ลดแนวโน้มของความประมาทและการตัดสินใจโดยอคติส่วนบุคคล ขณะเดียวกัน โยนิโสมนสิการช่วยส่งเสริมการคิดเชิงเหตุและผล ทำให้การระบุความเสี่ยงมีความครอบคลุมทั้งในระดับโครงสร้างองค์กรและระดับปัจเจกบุคคล งานวิจัยในฐาน TCI ชี้ให้เห็นว่า องค์กรที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการใคร่ครวญและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลมีแนวโน้มที่จะสามารถระบุความเสี่ยงเชิงระบบได้รวดเร็วและแม่นยำมากกว่าองค์กรที่เน้นเพียงการรายงานตามขั้นตอนเชิงเอกสาร (สุพัตรา, 2562) ในมุมมองเชิงพุทธ การตระหนักรู้ดังกล่าวยังสัมพันธ์กับความเข้าใจในหลักไตรลักษณ์ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารยอมรับความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำเนินงาน ไม่มองความเสี่ยงเป็นเพียงสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง หากแต่มองเป็นเงื่อนไขของการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การวิเคราะห์เหตุปัจจัยและผลกระทบเชิงจริยธรรม

ระยะที่สองของรูปแบบมุ่งเน้นการวิเคราะห์ความเสี่ยงในเชิงลึก โดยอาศัยกรอบของ อริยสัจ 4 เป็นเครื่องมือทางปัญญาในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ความเสี่ยงในบริบทนี้ถูกมองว่าเป็น “ทุกข์” ที่เกิดจาก “สมุทัย” หรือเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกองค์กร การวิเคราะห์จึงต้องครอบคลุมทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบายและระบบการบริหาร และปัจจัยเชิงพฤติกรรม เช่น ค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร และแรงจูงใจของบุคลากร

การประยุกต์อริยสัจ 4 ช่วยให้การวิเคราะห์ความเสี่ยงมิได้หยุดอยู่ที่การจัดลำดับความรุนแรงหรือความถี่ของเหตุการณ์เท่านั้น หากแต่ขยายไปสู่การพิจารณาผลกระทบเชิงจริยธรรมและสังคม เช่น ผลต่อความไว้วางใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร หรือผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรอบ องค์กร แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมที่ได้รับการเน้นย้ำในงานวิจัยด้านการจัดการและการบริหารภาครัฐในประเทศไทย (พระครูปฐมภวนาจารย์ & กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์, 2563) นอกจากนี้ การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมยังช่วยลดความเสี่ยงระยะยาวที่มักไม่ปรากฏในตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น ความเสื่อมศรัทธาของสาธารณชนหรือการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนขององค์กรในบริบทสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและความสัมพันธ์เชิงชุมชน

การกำหนดแนวทางจัดการและควบคุมความเสี่ยงเชิงบูรณาการ

ระยะที่สามเป็นการแปลงผลการวิเคราะห์ไปสู่การกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติ โดยอาศัยกรอบของไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นโครงสร้างหลักในการออกแบบระบบควบคุมความเสี่ยงเชิงบูรณาการ

ในมิติของ ศิล องค์กรควรกำหนดนโยบายและจรรยาบรรณที่ชัดเจนเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คาดหวังและไม่คาดหวัง เช่น แนวปฏิบัติด้านความโปร่งใส การจัดการผลประโยชน์ทับซ้อน และความรับผิดชอบต่อสังคม กรอบศีลธรรมดังกล่าวทำหน้าที่เป็นระบบควบคุมภายในเชิงจริยธรรมที่ช่วยลดความเสี่ยงด้านการทุจริตและการใช้อำนาจในทางที่ผิด

ในมิติของ สมภาติ องค์กรสามารถส่งเสริมกิจกรรมและกระบวนการที่ช่วยพัฒนาความมีสติและความตั้งมั่นของบุคลากร เช่น การฝึกอบรมด้านการจัดการความเครียด การสร้างพื้นที่สำหรับการสะท้อนผลการทำงาน (reflection) และการประชุมเชิงใคร่ครวญ การมีบุคลากรที่มีสมาธิและสติช่วยเพิ่มคุณภาพของการเฝ้าระวังและการตอบสนองต่อความเสี่ยงในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในมิติของ ปัญญา องค์กรควรลงทุนในการพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากร ทั้งในด้านเทคนิคการบริหารความเสี่ยงและความเข้าใจในบริบททางสังคมและจริยธรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กรและการสร้างเครือข่ายกับสถาบันวิชาการช่วยเสริมสร้างฐานความรู้ที่สนับสนุนการตัดสินใจเชิงวิเคราะห์อย่างรอบด้าน (พระมหาธีรศักดิ์, 2561)

การบูรณาการไตรสิกขาในระดับนโยบายและการปฏิบัติช่วยให้ระบบบริหารความเสี่ยงมีความสมดุลระหว่างการควบคุมเชิงโครงสร้างและการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเป็นจุดแข็งของแนวทางเชิงพุทธเมื่อเทียบกับรูปแบบการจัดการที่เน้นเพียงเครื่องมือและมาตรการเชิงเทคนิค

การติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ระยะสุดท้ายของรูปแบบมุ่งเน้นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักของ อัปปมาทะ (ความไม่ประมาท) และ ปัญญา เป็นฐานคิดสำคัญ การติดตามมิได้เป็นเพียงการตรวจสอบความสอดคล้องกับนโยบายหรือแผนงานเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารความเสี่ยงให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

การประเมินผลเชิงพุทธบูรณาการให้ความสำคัญกับทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น ระดับความสูญเสียหรือจำนวนเหตุการณ์ความเสี่ยง และตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เช่น ระดับความไว้วางใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คุณภาพของความสัมพันธ์ภายในองค์กร และการรับรู้ถึงความเป็นธรรมและความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ แนวทางนี้ช่วยให้้องค์กรสามารถมองเห็นภาพรวมของผลกระทบในมิติที่กว้างขึ้น และปรับกลยุทธ์การบริหารความเสี่ยงให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยสรุป รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมเป็นกรอบเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงกระบวนการจัดการสมัยใหม่เข้ากับการพัฒนาคุณธรรมและปัญญาของมนุษย์ ตั้งแต่การตระหนักรู้ การวิเคราะห์ การกำหนดมาตรการ ไปจนถึงการติดตามและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้มีศักยภาพในการสร้างระบบบริหารความเสี่ยงที่

ไม่เพียงแต่ลดความสูญเสียและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร หากแต่ยังเสริมสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และความยั่งยืนในระดับสังคมอย่างแท้จริง

สรุป

การศึกษารูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมสะท้อนให้เห็นว่า ความเสี่ยงมิได้เป็นเพียงประเด็นเชิงเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับความสูญเสียหรือความไม่แน่นอนทางการบริหารเท่านั้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับมิติทางจิตใจ คุณค่า และจริยธรรมของมนุษย์ งานวิจัยนี้ได้นำกรอบแนวคิดการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่มาบูรณาการเข้ากับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ 4 โยนิโสมนสิการ และไตรสิกขา เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบเชิงระบบที่ครอบคลุมทั้งมิติของกระบวนการจัดการและการพัฒนามนุษย์ในองค์กร

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ช่วยยกระดับการวิเคราะห์ความเสี่ยงจากการมองปัญหาในเชิงเหตุการณ์เฉพาะหน้า ไปสู่การทำความเข้าใจสาเหตุเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรม ตลอดจนการกำหนดเป้าหมายและแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน หลักโยนิโสมนสิการมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการตัดสินใจที่รอบคอบ มีเหตุมีผล และไม่ประมาท ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงที่เน้นการใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงระบบ ส่วนหลักไตรสิกขาทำหน้าที่เป็นกรอบการควบคุมความเสี่ยงเชิงจริยธรรมที่ช่วยลดความเสี่ยงเชิงพฤติกรรม และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ตั้งอยู่บนความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีสติในการดำเนินงาน

โดยภาพรวม รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพเชิงการจัดการกับคุณค่าเชิงจริยธรรม แนวทางดังกล่าวช่วยให้องค์กรสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนในบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีสติและปัญญา อันนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ในเชิงนโยบาย องค์กรควรบูรณาการรูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมไว้ในแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยกำหนดให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสติเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารจัดการควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคด้านการวิเคราะห์และการจัดการความเสี่ยง การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในประเด็นจรรยาบรรณ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสังคมจะช่วยเสริมสร้างกรอบศีลธรรมที่เป็นรากฐานของระบบควบคุมความเสี่ยงเชิงพฤติกรรม

2. ในเชิงการบริหาร องค์กรควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การประชุมเชิงวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับกรณีความเสี่ยง และการสะท้อนผลการตัดสินใจในอดีต เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงโยนิโสมนสิการในบุคลากรทุกระดับ แนวทางดังกล่าวจะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้จากความผิดพลาดและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

3. ในเชิงการปฏิบัติ ควรพัฒนาเครื่องมือหรือแนวทางปฏิบัติที่สามารถเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้ากับขั้นตอนการบริหารความเสี่ยงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำคู่มือการวิเคราะห์ความเสี่ยงโดยใช้กรอบบริยาสัจ 4 หรือการออกแบบตัวชี้วัดด้านคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของงาน เครื่องมือเหล่านี้จะช่วยให้การบูรณาการหลักธรรมมิได้หยุดอยู่ในระดับแนวคิด หากแต่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการทำงานจริงได้อย่างเป็นระบบ

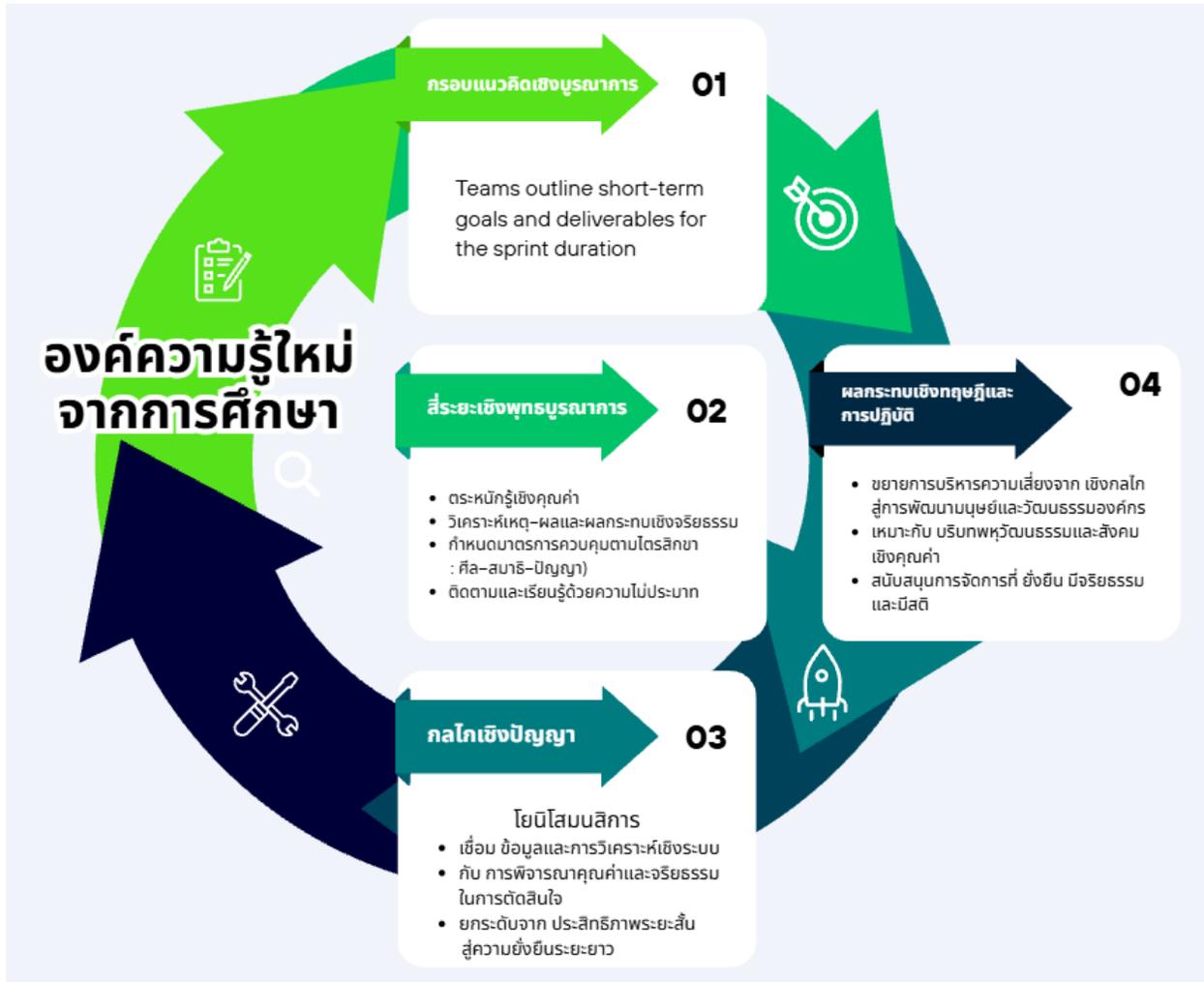
สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการศึกษาภาคสนามในองค์กรประเภทต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรธุรกิจ เพื่อประเมินผลของการนำรูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการเปรียบเทียบผลลัพธ์กับรูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางสากล เพื่อพัฒนาโมเดลที่มีความเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่หลากหลายยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษานี้คือการเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่เข้ากับหลักพุทธธรรมในระดับโครงสร้าง กระบวนการ และคุณค่าของมนุษย์ โดยมองความเสี่ยงมิใช่เพียงตัวแปรเชิงเทคนิคหรือเชิงสถิติ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางจริยธรรมและจิตสำนึกที่สะท้อนรูปแบบการคิดและการตัดสินใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประการสำคัญคือการพัฒนา “แบบจำลองสี่ระยะเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งประกอบด้วย การตระหนักรู้เชิงคุณค่า การวิเคราะห์เหตุปัจจัยและผลกระทบเชิงจริยธรรม การกำหนดมาตรการควบคุมเชิงไตรสิกขา และการติดตามประเมินผลบนฐานของความไม่ประมาทและการเรียนรู้ร่วมกัน แบบจำลองนี้ช่วยขยายขอบเขตของการบริหารความเสี่ยงจากกรอบการจัดการเชิงกลไกไปสู่กรอบการพัฒนามนุษย์และวัฒนธรรมองค์กร นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนวคิดว่าหลักโยนิโสมนสิการสามารถทำหน้าที่เป็น “กลไกเชิงปัญญา” ในระบบบริหารความเสี่ยง โดยเชื่อมโยงกระบวนการใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงระบบเข้ากับการพิจารณาผลกระทบเชิงคุณค่าและจริยธรรม ซึ่งช่วยยกระดับการตัดสินใจจากการมุ่งเน้นประสิทธิภาพระยะสั้นไปสู่การคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีและการปฏิบัติด้านการบริหารความเสี่ยงในบริบทสังคมที่ให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมที่การจัดการมิได้อาศัยเพียงมาตรฐานสากล หากแต่ต้องคำนึงถึงคุณค่า ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนั้น ๆ งานวิจัยนี้จึงมีส่วนช่วย

เปิดพื้นที่ทางวิชาการสำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาทางศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับความก้าวหน้าทางศาสตร์การจัดการสมัยใหม่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปฐมภวนาจารย์, & กมลาค ภูวนาธิพงค์. (2563). การบริหารองค์กรตามหลักพุทธธรรมในบริบทสังคมไทย. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 18(2), 45–60.
- พระไตรปิฎก. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรศักดิ์. (2561). การประยุกต์หลักไตรสิกขากับการบริหารจัดการองค์กร. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 9(1), 1–15.
- สุพัตรา. (2562). โยนิโสมนสิการกับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 14(2), 67–82.
- Aven, T. (2015). *Risk analysis* (2nd ed.). Wiley.
- Hopkin, P. (2018). *Fundamentals of risk management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management* (4th ed.). Kogan Page.
- International Organization for Standardization. (2018). *ISO 31000: Risk management—Guidelines*. ISO.